

και την τρέλα, λοιπόν, κάναμε το απονενοημένο βήμα και εισήλαμε στην ευρωζώνη... και οι εταίροι μας μάς δέχθηκαν, όχι με ανοιχτές αγκάλες, αλλά γεμάτοι έκπληξη για το ελλαδικό θαύμα της ανάπτυξης... ευελπιστώντας, τέλος πάντων, πως πρόκειται για θαύμα. Επειδή, όμως, όλα κρίνονται εκ του αποτελέσματος, αυτό που διαπιστώνουμε δέκα χρόνια μετά είναι απογοητευτικό, για να μην πω εφιαλτικό: καλπάζουσα ακρίβεια, υπερχρέωση των νοικοκυριών, ελαττούμενη ανταγωνιστικότητα, δυσκολία ανταπόκρισης στις δανειακές υποχρεώσεις, ασυγκράτητη ανεργία, κοκ. Δέκα χρόνια μετά την εισαγωγή του ΕΥΡΩ η Ελλάδα τι έχει να επιδείξει ως πιστοποίηση της καθόλα επαρκούς και δικαίας ένταξής της σε αυτό; Το ταμείον είναι μείον!

ΜΕΡΟΣ ΠΟΙΑΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΕΙΝΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ;

Ακούμε, αναμφίβολα, όλους να μας λένε ότι η κρίση είναι παγκόσμια, ότι η ευρωζώνη αντιμετωπίζει συνολικά πρόβλημα, ότι η ιστορία της οικονομίας έχει ανόδους και καθόδους, ότι τέλος πάντων πρόκειται για μία συγκυρία με καθολικές διαστάσεις. Τι να σου κάνει και η μικρή Ελλάδα! Δεν άντεξε, κλάταρε! Δεκτόν! Ας το πιστέψουμε! Το θέμα, όμως, είναι - για όσους τουλάχιστον θέλουν να σχηματίσουν μία ορθολογική εικόνα για το ελλαδικό κλατάρισμα - να τοποθετεί αυτή η εξέλιξη σε μία ορισμένη προοπτική: το ξεφούσκωμα της ελλαδικής φούσκας σε ποια παγκόσμια οικονομική συνθήκη φιλοξενείται ή, καλύτερα, ξενίζεται ως παράσιτο; Γιατί άραγε το ελλαδικό παράδειγμα προβάλλεται ως το κατεξοχήν παράδειγμα εξυγίανσης; Γιατί τελικά το ελλαδικό παράδειγμα αντιστέκεται ως το κατεξοχήν προβληματικό; Ας δούμε το πρώτο ερώτημα. Με όρους ιστορίας της οικονομίας, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός έφτασε σε οριακά επίπεδα το μοντέλο του υπερκαταναλωτισμού ως μέσου διηνεκούς πολλαπλασιασμού του κεφαλαίου. Οι τριγμοί του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος υπαγορεύουν πια την εξεύρεση μιας λύσης, όχι ανάπτυξης, αλλά βιωσιμότητας, έτσι ώστε να εξαγοραστεί ο αναγκαίος χρόνος και με λιγότερη ή περισσότερη άνεση να εξευρεθεί η επόμενη φαινή ιδέα για τον πολλαπλασιασμό του κεφαλαίου. Σε ό,τι αφορά στην Ευρώπη, ο μείζων συντελεστής, τουτέστιν η Γερμανία, φαίνεται πως προωθεί ένα ενιαίο μεν οικονομικό πεδίο, εντός του οποίου όμως θα λειτουργούν δύο διαφορετικές ζώνες: μία εκείνη των υπερχρεωμένων οικονομιών που θα πασχίζουν να ανταποκριθούν στην αποπληρωμή των δανείων τους και μία εκείνη, όχι των εύρωστων υποτίθεται οικονομιών, αλλά του κυρίαρχου χρηματοπιστωτικού συμπλέγματος εκροής και εισροής κεφαλαίου, το οποίο θα απομυζά τις πρώτες συντηρώντας έτσι τις δυνάμεις του, έως ότου ανακαλύψει... ή εξωθηθεί σε μία άλλη λύση. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, δίκως να χάσει τίποτα από τα κεκτημένα του.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΙΡΑΜΑΤΟΖΩΟ!

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, εκείνο που θέλει την Ελλάδα το κατεξοχήν παράδειγμα εξυγίανσης, η απάντηση δίδεται συνήθως με τη μορφή του κρίκου, του πιο χαλαρού κρίκου στην ευρωζώνη. Πιο απλά, εδώ και καιρό, κάποιοι χρησιμοποιούμε την εικόνα του πειραματόζωου.

Εάν, δηλαδή, αυτό εδώ το πειραματόζωο, η Ελλάδα, ανταποκριθεί στα μέτρα αναδι-αμόρφωσης του οικονομικού περιβάλλοντός της -το οποίο, σημειωτέον, αντανακλάται σε όλες τις όψεις της ζωής- και κατ'επέκταση οικειοποιηθεί τη συμπεριφορά που επιδιώκουν οι μαθητευόμενοι τεχνοκράτες, τότε και τα άλλα PIGS ή, αν θέλετε, τα άλλα guinea-PIGS, θα είναι πιο ευκολοδιαχειρίσιμα, μιας και δεν θα μπορούν να αρνηθούν ένα αποστομωτικό παράδειγμα συμμόρφωσης... και μάλιστα εκείνων που πάντα υπήρχε η υποψία ότι αποτελούσαν το μεγάλο αγκάθι της ευρωζώνης! Έλα, όμως, που αυτό το πειραματόζωο αντιστέ-

ρικές φορές ότι το πρόβλημα στην Ελλάδα είναι πολιτικό -και δεν εννοώ αυτούς που έχουν κατά νου την τρέχουσα πολιτική σκηνή, διότι αυτοί είναι μακριά νυχτωμένοι ως προς το ιδεώδες της πολιτικής- αλλά ακριβώς ως τέτοιο συνίσταται στο πρόβλημα του βάρους της πολιτικής ιστορίας ή, αν θέλετε, της ιστορίας ως πολιτικής, την οποία ενσάρκωσε επί αιώνες ο Ελληνισμός. Στο σημείο αυτό θα επικαλεστώ την περιοδολόγηση της πολιτικής ιστορίας -με ιδιαίτερη έμφαση στον Ελληνισμό- την οποία έχει εισηγηθεί ο καθηγητής Γ. Κοντογιώργης. Δεν θα σας κουράσω με τεχνικά ζητήματα* απλά θα

κεται, γεγονός που βέβαια δεν είναι καθόλου άσχετο με την ιδιαιτερότητά του ως του πιο χαλαρού κρίκου της ευρωζώνης. Έλα που όσα μέτρα κι αν λαμβάνονται, όσα σχέδια και όσες συμφωνίες κι αν καταστρώνονται, σωριάζονται μετά από ελάχιστους μήνες ως χάρτινοι πύργοι! Στο σημείο αυτό είναι που, κατά την άποψή μου, η οικονομία και ως εκ τούτου η οικονομική ανάλυση σπκώνει ψηλά τα χέρια. Οι οικονομικοί τεχνοκράτες της Ευρώπης βρίσκονται μπροστά σε μία πραγματική και όχι εικονική αντίσταση, ένα Άλλο, απροσδιόριστο για αυτούς, μέγεθος που απειλεί με διάρρηξη τον καλοδουλεμένο σχεδιασμό της μονολιθικής ευρω-κυριαρχίας. Ένα τέτοιο Άλλο, που τόσο απρόβλεπτα και με τόση εμμονή αντιστέκεται διαρρηγματικά στο matrix της σύγχρονης οικονομίας, δεν μπορεί -κατά την άποψή μου πάντα- παρά να προέρχεται από αλλού: από το λησμονημένο παρελθόν, το υπόρρητο παρόν και το μελλούμενο πεπρωμένο της ελληνικής ιστορίας.

ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑΣ 'Η, ΑΛΛΙΩΣ, ΚΟΙΤΑΖΟΝΤΑΣ ΚΑΤΑΜΑΤΑ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ...

Η κρίση της Ελλάδας μοιάζει στη φαντασία μου μ' ένα παγόβουνο, του οποίου μονάχα η κορυφή θα πρέπει να ονομαστεί οικονομική χρεοκοπία. Ο κορμός του παγόβουνου είναι το σώμα της συλλογικής πολιτισμικής συνείδησης, η οποία εδώ και δεκαετίες ζει τον δικό της μνηδισμό, ενώ η βάση του παγόβουνου είναι πέρα για πέρα ιστορικής τάξεως. Ακούγεται με-

αξιοποιήσω συγκεκριμένα στοιχεία για να αναδείξω το επιχείρημά μου. Ο άνθρωπος ως κέντρο και ταυτόχρονα ως υποκείμενο-συντελεστής της πολιτικής άρθρωσης του κοινωνικού δεν εμφανίζεται αίφνης με τη Δυτικοευρωπαϊκή αναγέννηση και νεοεποικιότητα. Έχει ήδη μια μακρά ιστορική εγγραφή με ποικίλες φάσεις ανάπτυξης, εμπέδωσης και ολοκλήρωσης στον Ελληνισμό, ο οποίος τόσο στην αμέσως προηγούμενη επανάστασης του '21 όσο και κατά τη διάρκεια της τελευταίας βρισκόταν πολιτικά σε πολύ πιο προκεχωρημένο σημείο από τη σύγχρονη του Δύση. Η ίδρυση του ελλαδικού κράτους σηματοδοτεί τη μετακένωση και καθιέρωση ενός πολύ πιο πρώιμου για τα ελληνικά δεδομένα πολιτικού κοσμοσυστήματος. Με άλλα λόγια, δηλαδή, οι Έλληνες - εκόντες άκοντες - συμβιβάστηκαν με ένα πσιωγύρισμα της πολιτικής τους ιστορίας και ως εκ τούτου εξωθήθηκαν σ' ένα βιασμό της ιστορίας τους. Από πολιτική πρωτοπορία ικανοποιήθηκαν με το να παίζουν τον ρόλο του πολιτικού ουραγού. Ένας τέτοιος βιασμός, όμως, ή μια τέτοια πατροκτονία συνεπάγεται αδήριτα μηχανισμούς απόθνηψης, λήθης και συμπλεγμάτων. Ο νεότερος και σύγχρονος Ελληνισμός εντός του ελλαδικού κράτους θα είναι αναγκασμένος έκτοτε να ζει μία αδιέξοδη βιωματική ένταση: από τη μια θα υπηρετεί συνειδητά το αίτημα μιας υπολειμματικής εν σχέσει προς την ιστορία του πολιτικής πραγμάτωσης

και από την άλλη θα ταλανίζεται ασύνειδα από το ανεκπλήρωτο ιδεώδες που διέσωσε τον ίδιο επί αιώνες. Το αποτέλεσμα θα είναι, εντελώς φυσιολογικά, μία ιδιότυπη δυσλειτουργία: η απουσία κράτους. Όχι υπό την έννοια του γραφειοκρατικού μηχανισμού διακυβέρνησης και διαχείρισης, αλλά υπό την έννοια εκείνης της πολιτικής υποστασιοποίησης του κοινωνικού σώματος που συγκινεί, συσπειρώνει, συνέχει και δεσμεύει υπεύθυνα και αυτεξούσια τη συλλογική συνείδηση.

ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ ΑΝΑΚΑΛΥΨΟΥΜΕ ΕΚ ΝΕΟΥ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ!

Θα μου επιτρέψετε να θυμηθώ άλλον έναν καθηγητή πολιτικής επιστήμης, τον Ν. Σεβαστάκη, και συγκεκριμένα τον παράδοξο όρο που χρησιμοποιεί για την πολιτική συμπεριφορά των σύγχρονων κοινωνιών γενικώς, αλλά ο οποίος θεωρώ πως είναι ιδιαίτερος διασαφηντικός για το ελλαδικό παράδειγμα. Ο όρος αυτός είναι «φιλόξενος μνηδισμός». Ματαιωμένος πολιτικά ο νεότερος και σύγχρονος Έλληνας, ως αλλοτριωμένος έναντι των καταβολών και των κεκτημένων της μακραίωνης πολιτικής ιστορίας του, βρήκε έναν τρόπο, ένα modus vivendi, για να υπομείνει την πολιτική δυσλειτουργία του Ελλαδισμού. Οικειοποιήθηκε μία απαξίωση του πολιτικού - αυτός είναι ο μνηδισμός - ως τον πλέον φιλόξενο θύλακα και το πιο ασφαλές κρησφύγετο εντός του τρόμου της ετερόνομης ιστορίας του. Με τον τρόπο αυτό όχι μόνο στάθηκε α-πολιτικά απέναντι στις ανάγκες της κοινωνικής του υπόστασης, επιλέγοντας και επιδοτώντας έναν ανεύθυνο ωχαδερφισμό και μία αυτοκαταστροφική καρικατούρα της εξατομίκευσης, αλλά πολύ περισσότερο τροφοδότησε το αποθεματικό της πολιτικής ηγεσίας του με σύστοιχα ομοιώματα: πραιτοριανούς, καιροσκόπους, κερδοσκόπους, καριερίστες, καθοδηγητές, κοκ. Προϊόντος του χρόνου, η νεότερη και σύγχρονη ελλαδική κοινωνία δομήθηκε ανεπαίσθητα γύρω από ένα κενό, μία μαύρη τρύπα που ρουφά κάθε ικμάδα πολιτικού δυναμισμού παράγοντας συνθήκες πολιτικής αδράνειας. Αν, τώρα, σύμφωνα με τον Κ. Καστοριάδη, κάθε κοινωνία δεν μπορεί παρά να θεμελιώνεται και να δομείται γύρω από ένα πυρηνικό νόημα, φαίνεται πως στην περίπτωση που εξετάζουμε το εν λόγω νόημα έχει αρνητικό πρόσημο. Με άλλα λόγια, το βαθύτατο πολιτικό πρόβλημα της Ελλάδας ως (απ) αλλοτρίωση της πολιτικής της ιστορίας βιώνεται από τον σημερινό Ελλαδίτη ως απουσία αυθεντικού συλλογικού οράματος. Τουλάχιστον από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και εξής, η απουσία αυτή έχει καταστήσει την ελληνική κοινωνία μία κοινωνία στην οποία το ΑΝΙΕΡΟ φαντάζει πια ως η μοναδική συνθήκη ύπαρξης. Για να μην μακρηγορώ: πριν από δύο δεκαετίες και βάλε ο Χρ. Γιανναράς έγραφε προκλητικά το βιβλίο Finis Graeciae. Θαρρώ πως για λόγους διαφορετικούς από εκείνους που υποστήριζε είχε τελικά δίκιο: το ελλαδικό κράτος αποδείχθηκε εκ των πραγμάτων ένα μετεπαναστατικό πολιτικό εγχείρημα που στέφθηκε με παταγώδη αποτυχία. Ανήκω, εντούτοις, σε εκείνους που πιστεύουν ακράδαντα -τουτέστιν, φαντασιώνονται δημιουργικά- ότι το ιστορικό τέλος της Ελλάδας ως κράτους θα αποδειχθεί μία καινούργια αρχή για την Ελλάδα ως Ελληνισμό...

* Το παρόν κείμενο εκφωνήθηκε ως ομιλία στη συζήτηση στρογγυλής τράπεζας που οργάνωσε την Κυριακή 27/11/2011 η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα ΝΝΟ με γενικό θέμα «Η κρίση στην Ελλάδα».